

SON DÖNEM YOĞUNLAŞAN RUSYA-BAE YAKINLAŞMASI: MOTİVASYONLAR VE SINIRLILIKLAR

“

2010’lu yıllardan sonra Ortadoğu’da yaşanan gelişmelere karşılık olarak gelişen Rusya ve BAE ortaklığı; Mısır, Suriye, Libya, Yemen ve kısmen Sudan’da meydana gelen gelişmelerde gözlemlenebilir. Bölgesel saikler ile kurulmuş olsa dahi hiçbir ortaklığın iç-dış gerilimlerden muaf olmadığı hesaba katılmalıdır.

”

Gökhan Ereli

Araştırma Asistanı, ORSAM

Rusya’nın Ortadoğu’ya yönelik artan ilgisi, Körfez ülkelerine Rusya ile ilişkilerini tekrar gözden geçirme ve bu anlamda dış politika önceliklerini yeniden formüle etme ihtiyacını hissettirmiştir. Rusya’nın Suudi Arabistan ve Katar’ın yanı sıra 2010’lu yıllardan itibaren Körfez bölgesinde, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile siyasi ve ekonomik yakınlaşma temelinde bir ortaklık

kurduğu savunulabilir. İki ülke tarihine bakıldığında Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği ile yeni kurulan federasyon BAE, 1971 yılında diplomatik ilişkilerini tesis etmişlerdir. Geçen 15 yılın ardından

1986 yılında Sovyetler Birliği Büyükelçiliği, BAE’nin başkenti Abu Dabi’de açılırken ertesi yıl ise Moskova’da bir BAE Büyükelçiliği açılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, 2002 yılında ise Dubai’de Rusya

Federasyonu Konsoloslugu hizmete girerek iki ülke arasındaki mobilizasyonun ve sosyo-kültürel ilişkilerin düzenlenmesi hedeflenmiştir. 2010'lu yıllardan sonra bölgesel gelişmelere karşı yürütülen ortak tutumlar ve nedeni ile yapılan manevralar temelinde ilişkiler çeşitlenmiş ve karşılıklı üst düzey ziyaretler yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda 2018 yılında Abu Dabi Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid, Moskova'ya iki gün süren resmî bir ziyaret düzenlemiştir. Muhammed bin Zayid'in Moskova ziyareti kapsamında iki ülke arasında Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmada siyasi, güvenlik, ekonomi ve kültür gibi alanların yanında bilim, teknoloji

ve turizm alanlarında da iş birliği yapılması taahhüt edilmiştir. Ekim 2019'da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2007 yılından bu yana ilk defa gerçekleştirdiği Körfez turunda Riyad'ın ardından Abu Dabi'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaret kapsamında Rusya ve BAE arasında 1,3 milyar dolarlık ikili ticaret anlaşmalarını hayata geçiren mutabakat zaptları imzalanmıştır.

Bölgesel Konularda Artan İş Birliği ve Yakınlık

2010'lu yıllardan itibaren iki ülkenin dış politikasında ortak çıkarların artması ile birlikte Ortadoğu ve Kuzey Afrika gelişmelerine ilişkin iki aktör arasında stratejik ortaklık kurulması eğilimi göz-

lemlenmiştir. Stratejik ortaklığın bölgesel boyutları her iki ülkenin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelere yönelik dış politika amaçlarını ifade etmektedir. 2010'lu yıllardan sonra Ortadoğu'da yaşanan gelişmelere karşılık olarak gelişen Rusya ve BAE ortaklığı; Mısır, Suriye, Libya, Yemen ve kısmen Sudan'da meydana gelen gelişmelerde gözlemlenebilir. Bölgesel saikler ile kurulmuş olsa dahi hiçbir ortaklığın iç-dış gerilimlerden muaf olmadığı hesaba katılmalıdır. Bu minvalde, Rusya ve BAE arasındaki stratejik ortaklığın seyrinin, Rusya'nın İran, Katar ve Türkiye ile ilişkilerinin yanında, BAE'nin de ABD ve İngiltere ile ilişkilerinin seyrine bağlı olduğu söylenebilir.

2010'lu yıllardan sonra, Rusya ve BAE'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki gelişmelere tepkileri iki ülkenin de karşı devrim ve müşterek güvenlik politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Karşı devrim politikaları çerçevesinde demokratik hareketlerin ve protestoların yaşandığı ülkelerde demokrasi karşıtı bir tutum takılan Rusya ve BAE, 2013 yılında Mısır'da darbeci General Abdülfettah es-Sisi'yi desteklemiş ve sonrasında Sisi rejimi ile mali, askerî ve siyasi ilişkilerini güçlendirmişlerdir. Gerek Rusya'nın gerekse BAE'nin demokrasi karşıtı hareketlere verdiği destek; demokrasinin refah, barış ve istikrar getiremeyeceği argümanı ile meşrulaştırılmaktadır. Birçok defa Rus ve BAE yetkilileri halklarının refah ve istikrarı tercih ettiğini, bu yüzden demokrasinin ülke yönetimleri için uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve BAE'nin fiilî lideri Abu Dabi Veliaht Prensi Muham-

med bin Zayid, Sisi ile sıkı ikili dostluklar kurmuşlar ve demokrasi karşıtı hareketlere olan desteklerini simgelemişlerdir.

“

BAE yetkililerinin, Suudi Arabistan ve İsrail yetkilileri ile birlikte Rusya'nın Suriye'deki İran nüfuzunu zayıtlaması karşılığında; ABD'den Ukrayna konusunda Rusya'ya uyguladığı yaptırımları kaldırmasını talep edebilecekleri ifade edilmiştir.

”

Mısır'ın yanında Suriye'de de Rusya ve BAE'nin bölgesel ortaklığı gözlemlenebilir. 2015 yılında başlayan Rusya'nın Suriye'ye askerî müdahalesi, Rusya ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üye ülkeleri arasında gerilime sebep olurken, Rusya'yı bu süreçte ihmal etmeyen KİK üyelerinden biri de BAE olmuştur. Rusya ile kurduğu stratejik ortaklık ile paralel olarak BAE, Esed rejimi ile diplomatik ilişkilerde normalleşme sürecine girmiş ve 2011 yılında kapatılan Şam'daki BAE Büyükelçiliğini Aralık 2018'de tekrar açmıştır. BAE'nin Suriye'de Rusya ile ortaklık kurma isteğinin arkasında İran ile ilgili çekincelerinin de etkili olduğu söylenebilir. Zira BAE yetkililerinin, Suudi Arabistan ve İsrail yetkilileri ile birlikte Rusya'nın Suriye'deki İran nüfuzunu zayıtlaması karşılığında; ABD'den Ukrayna konusunda Rusya'ya uyguladığı yaptırımları kaldırmasını talep edebilecekleri ifade edilmiştir.

Libya'da ise Rusya ile birlikte darbeci General Halife Hafter'e mali,

askerî ve siyasi desteği esirgemeyen BAE; Hafter milislerinden oluşan sözde Libya Ulusal Ordusu'nun

kurulmasında kritik rol oynamıştır. BAE'nin Libya'da Rusya ile yakınlığı, BAE'nin geleneksel müttefik-

Libya'da kim, kimin yanında?

Libya'da taraflar, uluslararası toplumun tanıdığı Libya hükümetini destekleyenler ve ülkenin doğusundaki silahlı güçlerin lideri Halife Hafter'in yanında yer alanlar şeklinde ikiye ayrılırken bu ayrımın ötesinde kalan bir üçüncü kesim de tarafsızlar ve gelgit yaşayanlardan oluşuyor

LIBYA'DA MESRU HÜKÜMETİ DESTEKLEYENLER

Misrata Tuğayları • Batı bölgesindeki en büyük askerî güc. 17 bin savaşçı, 35 bin yedek askere sahip

Zaviye Tuğayları • Trablus'un düşmesini engellemede önemli rol oynadı

Zintan Askerî Konseyi • Libya ordusundaki Batı bölgesi komutanı **Usame Cuveylli** liderlik ediyor

Trablus Tuğayları • Başkentte iç güvenliği sağlamak için çalışıyor

Amazig (Berberli) Tuğayları • Zuvara kentinden, Cebel Garbi'deki Calu, Kabav, Yefren, Nalut bölgelerindeki birliklerden oluşuyor

Güney Kurtuluş Tuğayları • Tuareg, Tabu ve Arap kabilelerinin küçük askerî birliklerinden oluşuyor

Sahil kentleri • Misrata, Zuvara, Zlitan, Karabulli, Trablus, Zaviye, Sarman, Sabrata, Zlitan, Msallata, Aceylat ve El-Cemil, Cebel Garbi'de ise Gryan, Zintan ve Amaziglerin yaşadığı kentler, mesru hükümete destek veriyor

Güneyde Mezrak ile Hafter'in görünürde kontrolünde olan ancak Libya hükümetinin nüfuz sahibi olduğu Ubari ve Gat kentleri mesru güçlerin yanında yer alıyor

MESRU HÜKÜMETİN YANINDA YER ALAN SİYASİLER VE SİYASİ GÜÇLERİ

Libya Faiz es-Serrac liderliğindeki Başkanlık Konseyi, 5 üyeden oluşuyor

Partiler: Adalet ve Kalkınma Partisi, Değişim Partisi, Vatan Partisi

Trablus'taki Temsilciler Meclisi: 70'ten fazla milletvekili bulunuyor. Başkanı **Hammude Seyyale**

Libya Devlet Yüksek Konseyi: Başkanı **Halid el-Misri**. 135 üyeden oluşuyor

Ülkeler: Türkiye, Katar

HAFTER'İN DESTEKÇİLERİ

• Salika Tuğayları

• Eski rejim destekçisi subaylar

• Kaddafi'yi destekleyen bazı kabileler, şehirler ve bölgeler

• Radikal örgüt Medhalli

• Berka kabileleri

• Terhune kabilesi

• Cadli paralı askerler

• Sudanlı paralı askerler

• Wagner'e bağlı paralı savaşçılar

Ülke içindeki siyasilere: Tobruk Temsilciler Meclisi Başkanı **Akile Salih**

Ülkeler:

- BAE
- Mısır
- Suudi Arabistan
- Ürdün
- Rusya
- Fransa
- Cad
- İsrail

TARAFSIZLAR

Verfele kabilesi
Kaddafi'nin kabilesi
Kazazife

Ülkeler:

- Cezayir
- Tunus

ABD'NİN TUTUMU

İlk başlarda Hafter'e yakın duran ABD, Wagner'in Hafter'in yanında Libya'ya girmesinin ardından mesru hükümete yakınlaştı

leri olan Batılı ülkeler tarafından da tedirginlikle izlenmektedir. BAE'nin Libya'da Rusya ile yakınlığına rağmen sahada ABD desteğini alabilmek için Washington çevrelerinde lobicilik faaliyetleri yürüttüğünün ortaya çıkması, Rusya'nın BAE'ye olan güvenini azaltmış olabilir.

Yemen'de de Libya'dakine benzer şekilde Rusya ile BAE arasında ortak tutum çerçevesinde bir yakınlık bulunmaktadır. Her iki ülke de Aden ve çevresindeki güney vilayetlerinde konuşlu, 2017 yılında eski Aden Valisi liderliğinde kurulmuş olan ayrılıkçı yapı Güney Geçiş Konseyini (GGK) desteklemekte ve dolayısıyla Yemen'in toprak bütünlüğünün bozulmasını hedeflemektedir. BAE'nin Afrika Boynuzu ülkelerinde ve bölgedeki yarı-özerk fakat uluslararası anlamda tanınmayan bölgelerdeki askerî üsleri gibi Rusya'nın da GGK'nın bağımsız olması durumunda, Yemen'in güneyinde bir deniz üssü inşa edeceği iddia edilmektedir. Bu minvalde Yemen'de

GGK'nın bağımsız bir yapıya evrilmesi durumunda Rusya ve BAE, stratejik geçiş yolları olan Aden Körfezi'nde, Bab'ül Mendep Boğazı'nda ve Kızıldeniz'de üstünlük elde etmenin ilk adımını atmış olacaktır.

“
Körfez ülkelerinin dış politikalarında İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunu zedelemek ve sınırlandırmak olduğu bir gerçektir. Bu nedenle İran meselesi, Rusya ve Körfez ülkelerinin ilişkilerinde ve ortaklıklarında bir ikilem oluşturmaktadır.”

Zorluklar ve Pürüzler

Rusya ve BAE ortaklığında çeşitli pürüzlerin de olduğu söylenmelidir. Her iki aktörün, diğeri ile ortaklığı bir alternatif olarak gördüğü belirtilebilir. Burada, Rusya açısından BAE ile ortaklıkta tedirginlik yaratan meselelerin başında BAE'nin 1970'li yıllardan itibaren İngiltere'yi

ve 1990'lı yıllardan itibaren de ABD'yi Körfez'in güvenlik garantörü olarak değerlendirmesinin geldiği belirtilebilir. BAE'nin en büyük askerî teçhizat sağlayıcıları arasında hâlen ABD, İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkeler büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple Rusya'nın, BAE'nin Batılı ülkeler ile iş birliğinin bilincinde olup BAE ile konjoktürel ve şartlara bağlı ortaklık geliştirdiği savunulabilir. Aynı şekilde BAE'nin, Rusya'nın özellikle İran, Katar ve Türkiye ile ilişkilerini tedirginlik ile seyrettiği söylenebilir. Rusya sadece Ortadoğu'da değil, birçok uluslararası meselede Batılı ülkelerin karşısına Çin ve İran ile çıkmaktadır. Üç ülke arasında pürüzsüz bir ittifak olduğu söylenemese de Rusya, Çin ve İran'ın önemli oranda ortaklıklar kurabildiği belirtilmelidir. Körfez ülkelerinin dış politikalarında İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunu zedelemek ve sınırlandırmak olduğu bir gerçektir. Bu nedenle İran meselesi, Rusya ve Körfez ülkelerinin ilişkilerinde ve ortaklıklarında bir ikilem oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Ortadoğu politikasında İran'ın yerinin BAE tarafından tedirginlik kaynağı olması doğaldır. Dahası Rusya'nın, BAE'nin 2010'lu yıllardan sonra bölgesel anlamda hedefine koyduğu Türkiye ve Katar ile ilişkilerini çeşitlendirip yoğunlaştırması da BAE açısından Rusya ile ilişkilerindeki en temel pürüzleri oluşturduğu savunulabilir. Sonuç olarak son dönemde iki aktör arasında gelişen etkili ortaklık ve kapsamlı ilişkilere rağmen bu ilişkilerin kalıcı olması ve stratejik ittifaka dönüşmesi önünde kayda değer açmazlar bulunmaktadır. ■